

ДЕМОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Кравець І. М.

Хмельницький національний університет,
доцент кафедри управління персоналом і економіки праці,
канд.екон.наук, доцент

Актуальність теми. Для забезпечення сталого й безпечного розвитку держави непересічне значення має демографічна складова. В умовах соціально-економічної кризи в Україні, спричиненої політичними баталіями та військовими діями на Сході, такі демографічні показники розвитку як кількісно-якісний склад населення, гендерна та поколінна збалансованість викликають стурбованість у науковців демографів, соціологів, проте, ймовірно, вважаються другорядними для державних та інших суспільних інститутів, оскільки регулюванню демографічних проблем приділяється недостатньо уваги. Водночас, вирішення проблем забезпечення збалансованого демографічного розвитку мають формувати першочергові інтереси держави, оскільки йдеться про національну безпеку.

Аналіз досліджень і публікацій. В Україні дослідженням демографічних проблем займаються фахівці Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України. Вивченню взаємозв'язку та взаємовпливу демографічної ситуації з тенденціями розвитку економіки держави присвячено наукові праці таких вітчизняних вчених, як Е. Лібанова, В. Стешенко, І. Прибиткова, І. Курило, В. Кравченко, О. Богуцький, С. Вовканич, Т. Яковенко та інших науковців.

Метою дослідження є з'ясування демографічних тенденцій розвитку в Україні, виявлення основних причин та шляхів подолання демографічної кризи.

Результати дослідження. Деформації у суспільному житті, порушення узгодженого функціонування його основних компонентів, призвели до реальних проблем у відтворенні населення, як основної рушійної сили всіх соціально-економічних процесів. У ході становлення і розвитку нової

української державності виникли і набрали сили нові соціально-економічні явища: починаючи з 1990-х років, стали активно формуватися стійкі руйнівні процеси демореальності, які стали виразниками швидкої депопуляції і деградації якісних характеристик населення країни, що класифікується як демографічна криза [1, с.77].

Сьогодні в Україні діють потужні деструктивні сили, які деформують демографічну основу суспільства. Сучасна демографічна ситуація характеризується збереженням, а за останні роки посиленням тенденцій скорочення чисельності населення України. Якщо на 1 січня 2017 року чисельність наявного населення України (за оцінкою) становила 42584,5 тис. осіб, то вже станом на 1 січня 2018 року вона складала 42386,4 тис. осіб. Статистика красномовно свідчить про поглиблення депопуляції населення. Так, у 2017 році чисельність населення України зменшилася внаслідок природного та міграційного рухів населення на 198,1 тис. осіб, тоді як у 2016 році показник був зафіксований на рівні 176,0 тис. осіб [2].

Експертами ООН у топ-10 країн Європи щодо зниження чисельності населення Україну поміщено на четверту позицію після Болгарії, Латвії та Молдови [3].

В Україні накопичений значний досвід прогнозування демографічного розвитку, розроблені науково обґрунтовані методичні підходи до оцінки перспективних параметрів народжуваності та смертності [4, с. 83]. Проте, навіть при песимістичних прогнозах, коли до 2050 року очікується 33,1 млн. осіб [4, с. 122], за умов збереження сучасних демографічних тенденцій слід розраховувати на суттєво меншу чисельність населення України. Особливо, враховувати потрібно те, що останній раз перепис населення в Україні проводився у 2001 році (Організація Об'єднаних Націй рекомендує проводити цю оцінку не рідше одного разу на десять років). Проведення чергового Всеукраїнського перепису населення визначено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 квітня 2008 року № 581-р "Про проведення у 2020 році Всеукраїнського перепису населення" [5].

Серед основних причин демографічної кризи в Україні слід виокремити: падіння рівня народжуваності, який станом на початок 2018 року є на 42,3 % нижчий від зареєстрованого на початок 1991 року; перевищення чисельності померлих (53,8 тис. осіб станом на січень 2018 року) над чисельністю народжених (30,2 тис. осіб); старіння населення: станом на 01.01.2017 року частка осіб похилого віку складала по Україні близько 23 %, тоді як дітей у віці від 0 до 15 років – 16,2 % [6]

Погіршенню демографічної ситуації значною мірою сприяли також нестійкість шлюбів та їх різке зменшення; втрата традицій багатодітності; економічний стан сімей, інтенсифікація міграційних процесів тощо.

Зміна свідомості людей, пов'язана з переходом до ринкової моделі економіки, вплинула на зміну ціннісних орієнтацій населення щодо формування сімей, репродуктивну поведінку загалом, що виражається у поглибленні деформації шлюбно-сімейних процесів, втраті українським суспільством пріоритету великої родини, зниження статусу жінки-матері. Зростає частка незареєстрованих, так званих громадянських шлюбів, збільшується кількість позашлюбних народжень.

Несприятлива соціально-економічна ситуація у комплексі з складною демографічною стимулюють розвиток соціальної напруженості в українському суспільстві, зростання невдоволеності та конфліктогенність. Відтак, вирішення демографічних проблем має визначальне значення для забезпечення стабільного та безпечного розвитку країни, що потребує постійної уваги з боку держави та контролю щодо виконання чинних норм соціального законодавства.

Висновки та пропозиції. Пріоритетними напрямками державної демографічної політики повинна стати підтримка сім'ї, як важливого суспільного інституту. У цьому напрямі слід забезпечити зростання трудових доходів, подолання бідності населення, особливо працюючого; зростання відповідно до сучасних потреб розмірів мінімального прожиткового рівня, мінімальної заробітної плати, пенсії, інших видів соціальних виплат та допомог на рівні не нижче законодавчо встановленого прожиткового мінімуму.

Важливу роль у виправленні демографічної ситуації в Україні має сприяння держави формуванню середнього класу шляхом державної підтримки малого та середнього бізнесу, фермерства через застосування кредитно-податкового інструментарію. Враховуючи те, що сьогодні українське село потерпає від міграції сільського населення у міста України та за її межі у пошуках кращого життя, інвестування у розвиток соціальної та виробничої інфраструктури, забезпечення молодих фахівців житлом є нагальним завданням.

Підтримці сім'ї сприятиме удосконалення законодавства з питань усиновлення, зокрема, дітей, позбавлених батьківського піклування, надання допомоги безпритульним дітям; започаткування сучасних державних консультацій фахівцями психологами для підготовки молоді до шлюбу та створення сім'ї [7, с. 239].

Головною метою соціально-демографічної політики в Україні має стати подолання найгостріших суперечностей інституціонального устрою й усунення деформацій соціально-економічного стану населення.

Досягненню збалансованого сталого розвитку в сучасних умовах сприятиме формування регіонального відтворювального комплексу, у межах якого має відбуватися регіоналізація різних сфер суспільно-економічного життя, у тому числі відтворення населення, формування та використання трудового потенціалу.

Формування регіональної політики, а також стратегії регулювання різнопланових взаємозв'язків між регіонами (соціально-культурних, суспільно-політичних, фінансових й демоекономічних тощо) потребує врахування регіональної специфіки прояву тих чи інших соціально-економічних проблем, тенденцій демографічного розвитку тощо й передбачає застосування диференційованого підходу до обґрунтування напрямів поліпшення економічної й соціально-демографічної ситуації в межах країни [8].

Література:

1. Яковенко Т. В. Особливості сучасної демографічної кризи в Україні / Т. В. Яковенко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н.

Каразіна. Серія : Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. - 2014. - № 1122, Вип. 33. - С. 77-83.

2. Чисельність населення та середня чисельність за періоди року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. The fastest shrinking countries on earth are in Eastern Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://qz.com/1187819/country-ranking-worlds-fastest-shrinking-countries-are-in-eastern-europe/>

4. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р. (колектив авторів)/ за ред. чл.-кор. НАНУ, д.е.н., проф. Е. М. Лібанової. – Київ : Український центр соціальних реформ, 2006. – 138 с.

5. Всеукраїнський перепис населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrcensus.gov.ua/>

6. Населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

7. Кравченко В. П., Кравченко Н. В. Сучасна демографічна ситуація в Україні та перспективи її розвитку / В. П. Кравченко, Н. В. Кравченко // Вісник соціально-економічних досліджень. Випуск 3 (58). - 2015. – с. 236-240

8. Курило І. О. Демографічні процеси та структури в Україні : сучасні регіональні особливості / І. О. Курило [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/file/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA/2014-2/statti/21.pdf>